МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗАР

УУЛ УУРХАЙ ХҮНД ҮЙЛДВЭРИЙН ЯАМ

СЕСМИМ
Т Ө С Ө Л
МОНГОЛ УЛСЫН ОЛБОРЛОХ САЛБАРЫН МЕНЕЖМЕНТИЙГ БЭХЖҮҮЛЭХ ТӨСӨЛ

ЭРДЭС БАЯЛГИЙН САЛБАР: БОЛОВСРОЛ БА ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

АЛГАА СОЛОНГО (Ph.D), Жендэрийн үндэсний шинжээч, МУИС-ийн ШУС-ийн багш, доктор, профессор

2017 оны 11 сарын 17

Global Affairs Canada
Affaires mondiales Canada

The Asia Foundation

ИЛТГЭЛИЙН АГУУЛГА

- **Хүйс ба жендэрийн тухай ойлголт, ялгаа**
- **Эрдэс баялгийн салбар дахь хөдөлмөр эрхлэлт, боловсрол дахь тэгш бус байдал**
- **Хөгжлийн гарц**

ХҮЙС БА ЖЕНДЭР

ХҮН

Байгалийн бүтээгдэхүүн

- Биеийн бүтэц
- Биеийн үйл ажиллагаа
- Төрөх чанар
- Нөхөн үржихүйн шинж

Нийгмийн бүтээгдэхүүн

- Шашин
- Соёл, уламжлал
- Зан үйл
- Үзэл санаа, сэтгэлгээ
- Боловсрол, хүмүүжил
- Төр, хууль цаазын хүрээнд

ХҮЙС

- Байгалиас заяасан
- Үл өөрчлөгдөх
- Биологийн ялгаа

ЖЕНДЭР

Эмэгтэй, эрэгтэй хүмүүсийн нийгэмд эзлэх байр суурь, гүйцэтгэх үүрэг, нийгмийн хүлээлт

Хөгжил бол

- хүмүүсийн,
- хүмүүст зориулагдсан,
- хүмүүсийн оролцоотой явагдах ёстой.

Тэгш байдал

Бүтээлч байдал, оролцоо

Эрх мэдэл

Тогтвортой байдал

Жендэрийн эрх тэгш байдал гэж юу вэ?

- Хүйсийн шинжээр ялгаварлан гадуурхалтыг зогсоосны үр дүнд эрэгтэй, эмэгтэй хүн нийгмийн амьдралын бүхий л хүрээний **<u>үйл ажиллагаанд эрх тэгш оролцож</u>,** улс төр, эдийн засаг, нийгэм, соёлын **<u>үр шимээс тэгш хүртэж</u>, <u>үүрэг хариуцлагыг тэгш хүлээх</u>** явдал мөн.

ТЭГШ БОЛОМЖ-ТЭГШ ХАРИУЦЛАГА

- ✓ **Хөгжлийг бүтээхэд эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүс тэгш оролцох боломж**

ба

- ✓ **Хөгжлийн үр шимийг эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүс тэгш хүртэх боломж**

Тэгш бус байдлыг илрүүлэх нь:

	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Зөрүү
-Цалин хөлсний зөрүүтэй байдал	859.7	733.3	126,4
-Дундаж наслалтын зөрүүтэй байдал	65	75	10
-Боловсрол дахь зөрүүтэй байдал	0,715	0,758	0,04

Эрэгтэй эмэгтэй хүмүүс ялгаатай.

Энэхүү ялгаа нь:

- Хэрэгцээний хувьд ялгаатай
- Эрхийн хувьд ялгаатай
- Хуулийн өмнө ялгаатай

ЭРДЭС БАЯЛГИЙН САЛБАР ДЭЛХИЙ ДАХИНАА

3.5 тэрбум хүн

Байгалийн баялагтай оронд амьдардаг

81 улс оронд

Гол давамгайлах үүрэг гүйцэтгэдэг

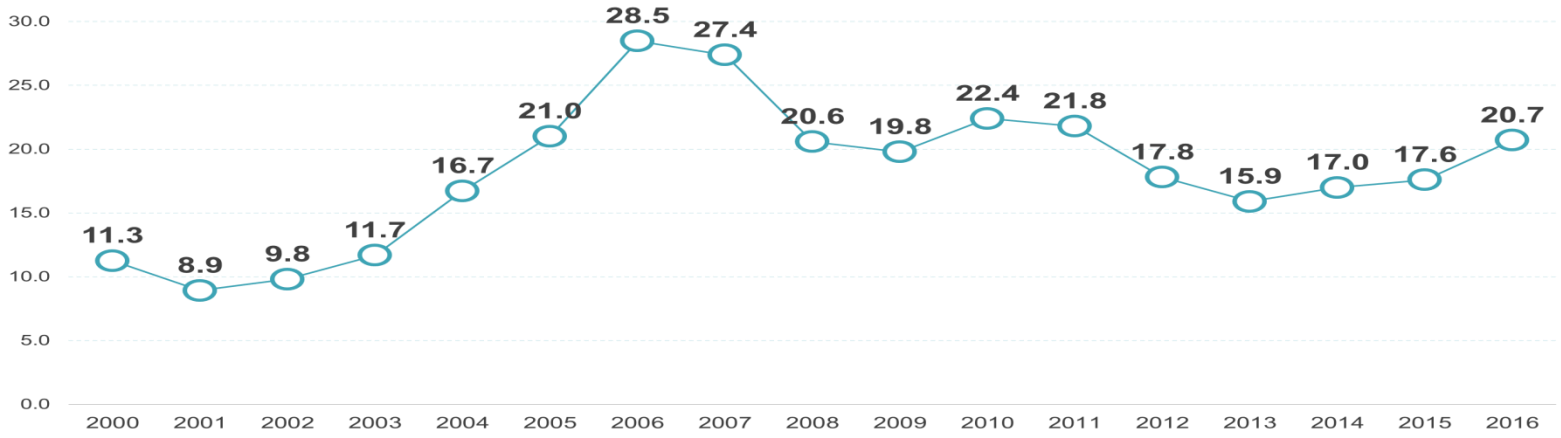

Дэлхийн ДНБ 1/4

Эрдэс баялгийн салбарын үйлдвэрлэл

Эх сурвалж: Дэлхийн банк, 2017. Олборлох салбар

Зураг 1: Монгол улсын ДНБ-д олборлох салбарын эзлэх хувь, 2000-2016 он

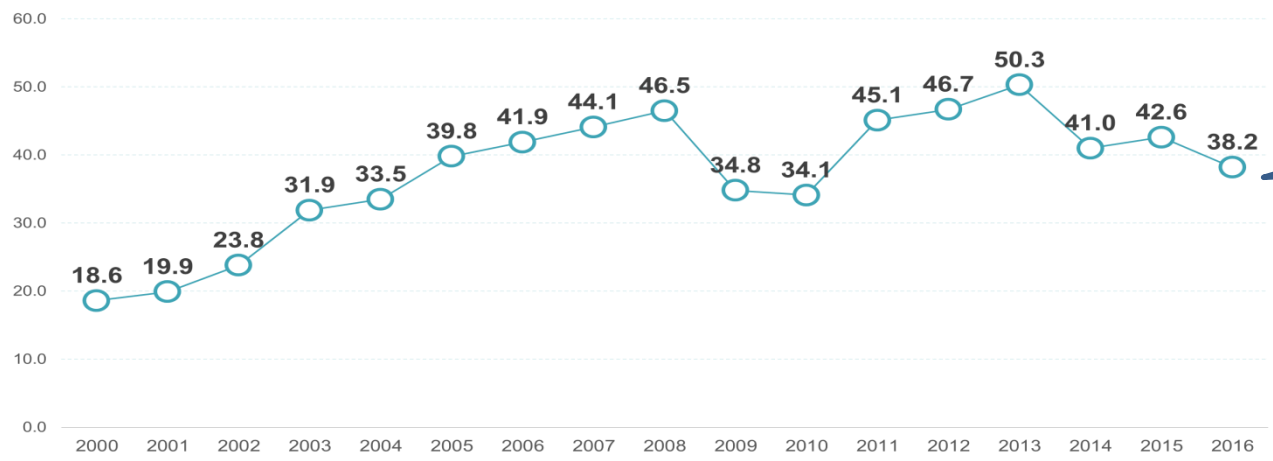

2,5-17 дахин өндөр

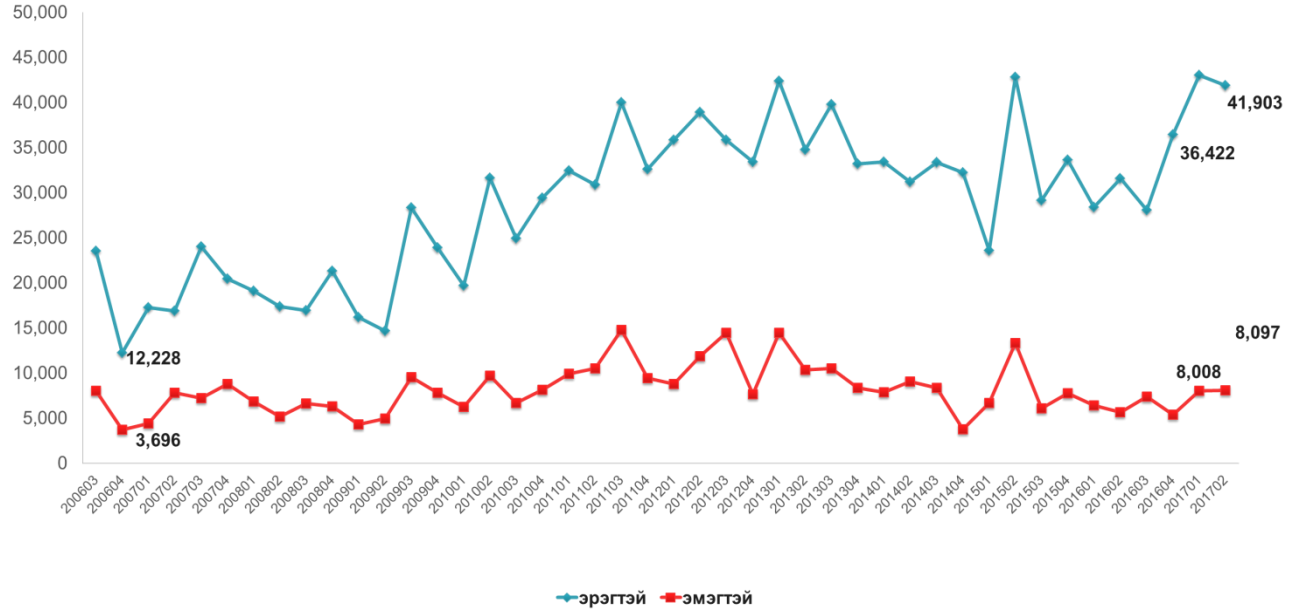
Эх сурвалж: УСХ, Хөдөлмөр эрхлэлт, Статистикийн нэгдсэн сан, 2017

Зураг 2a: Олборлох салбарт ажиллагсдын тоо, мянгаар (15, түүнээс дээш насны), 2000-2016 он

Нийт ажиллагсдын 3,3%

Зураг 2b: Олборлох салбарт ажиллагсдын тоо, хүйсээр 2000-2016 он

100 эмэгтэйд 517 эрэгтэй ажиллагсад ногдож байна.

Эх сурвалж: УСХ, Хөдөлмөр эрхлэлт, Статистикийн нэгдсэн сан, 2017

100 эмэгтэйд 581 эрэгтэй ажиллагсад ногдож байна.

Хүснэгт 1: Албан бус секторт хөдөлмөр эрхлэгчид, 2016 он

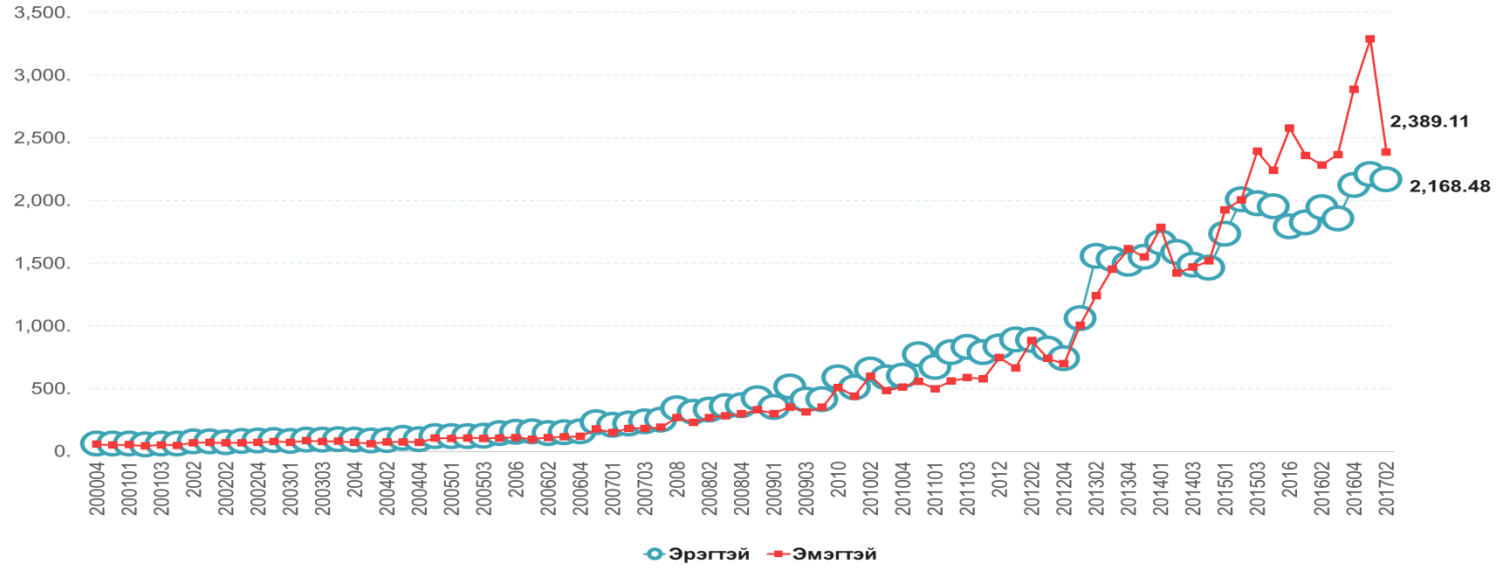
Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар	Бүгд		Үүнээс:			
			Эрэгтэй		Эмэгтэй	
	Тоо	%	Тоо	%	Тоо	%
Бүгд	**208 748**	**100.0**	**126 952**	**100.0**	**81 796**	**100.0**
Уул уурхай, олборлолт	4 927	2.4	4 204	3.3	723	0.9
Боловсруулах үйлдвэрлэл	34 013	16.3	16 998	13.4	17 015	20.8
Усан хангамж; бохир ус зайлуулах систем, хог, хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх үйл ажиллагаа	195	0.1	195	0.2	-	-
Барилга	10 281	4.9	8 688	6.8	1 593	1.9
Бөөний болон жижиглэн худалдаа, машин, мотоциклийн засвар үйлчилгээ	87 904	42.1	40 850	32.2	47 054	57.5
Тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа	44 440	21.3	42 841	33.7	1 599	2.0
Зочид буудал, байр, сууц болон нийтийн хоолны үйлчилгээ	5 808	2.8	1 419	1.1	4 389	5.4
Мэдээлэл, холбоо	1 472	0.7	1 472	1.2	-	-
Санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагаа	523	0.3	-	0.0	523	0.6
Мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техникийн үйл ажиллагаа	1 842	0.9	1 611	1.3	231	0.3
Удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагаа	828	0.4	414	0.3	414	0.5
Төрийн удирлага ба батлан хамгаалах үйл ажиллагаа, албан журмын нийгмийн хамгаалал	274	0.1	274	0.2	-	-

Эх сурвалж: Ажиллах хүчний судалгаа, 2017 оны 3-р улирал

Зураг 3: Ажиллагчдын бодит цалин, 2005-2016 он

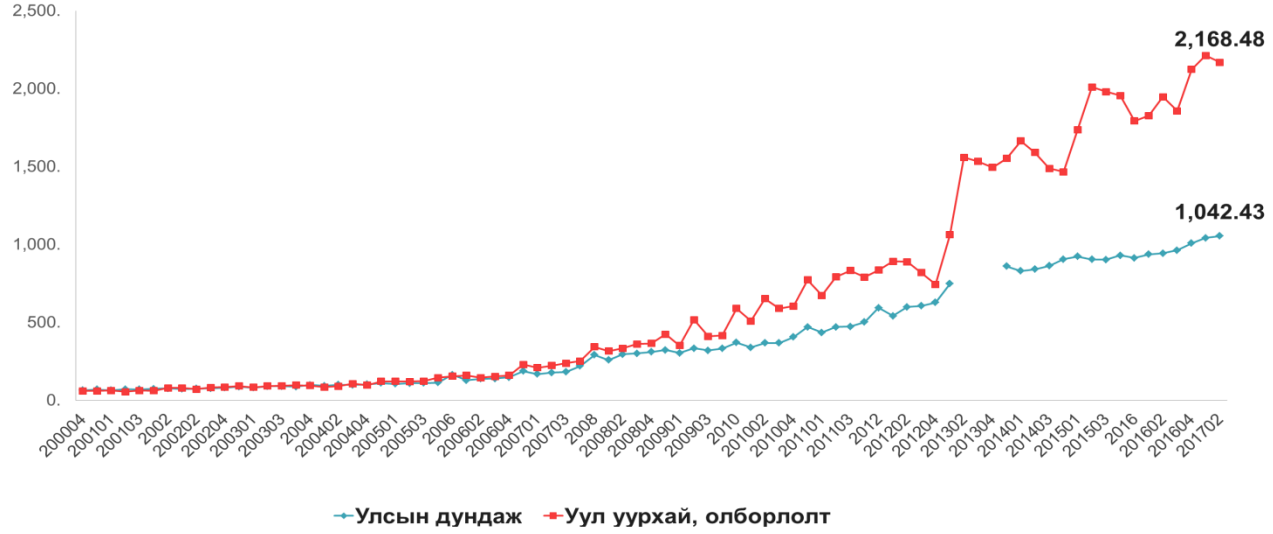

Зураг 4: Олборлох салбарт ажиллагсдын сарын дундаж цалин, хүйсээр 2000-2016 он

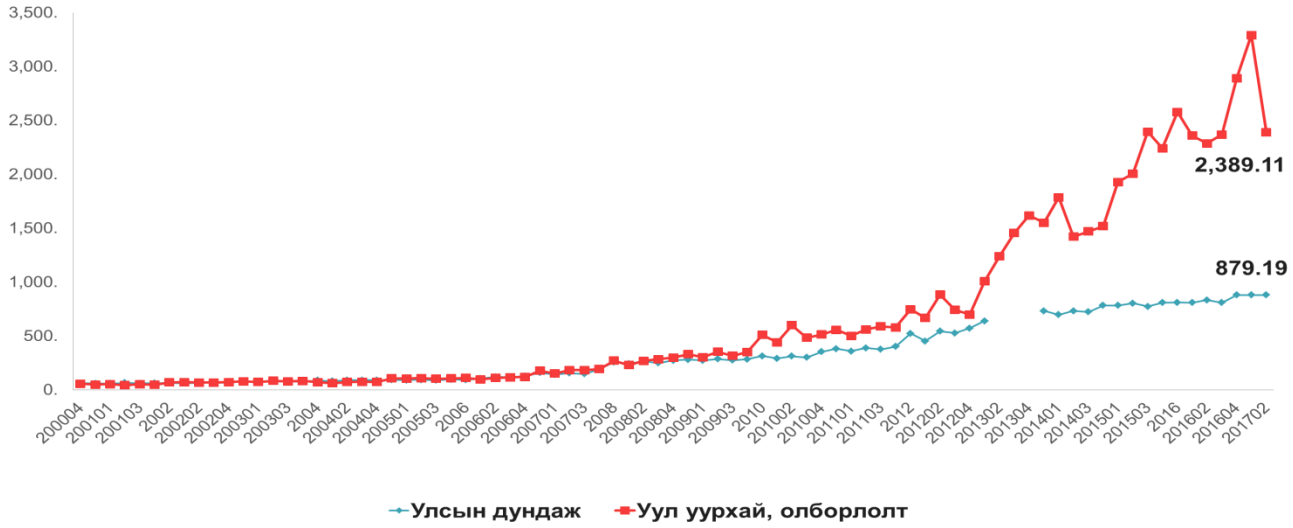

Эх сурвалж: ҮСХ, Хөдөлмөр эрхлэлт, Статистикийн нэгдсэн сан, 2017

Зураг 4a: Эрэгтэй ажиллагсдын сарын дундаж цалин, 2000-2016 он

Эрэгтэйчүүдийн цалингийн зөрүү- 1,126.000 төгрөг

Зураг 4b: Эмэгтэй ажиллагсдын сарын дундаж, 2000-2016 он

Эмэгтэйчүүдийн цалингийн зөрүү- 1,510.000 төгрөг

Эх сурвалж: УСХ, Хөдөлмөр эрхлэлт, Статистикийн нэгдсэн сан, 2017

Зураг 5: Ижил адил цалин хөлс авдаг эсэх

Эх сурвалж: Уул уурхай дахь эмэгтэйчүүдийн байгууллагын Монгол дахь салбар, 2016. Монголын уул уурхайн салбар дах эмэгтэйчүүдийн оролцоо судалгааны тайлан, Улаанбаатар

ТУЗ-ийн гишүүд

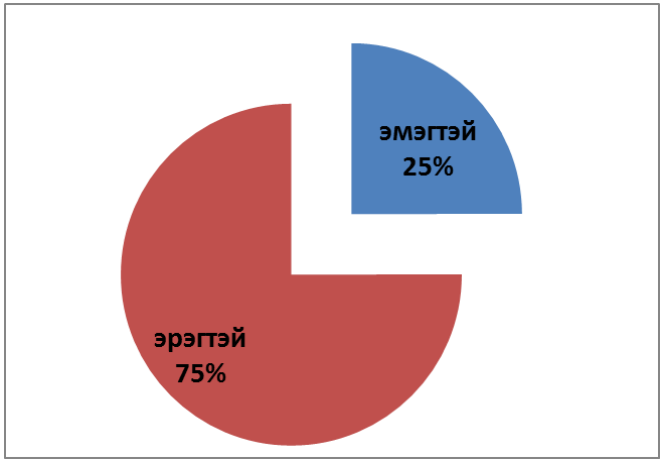

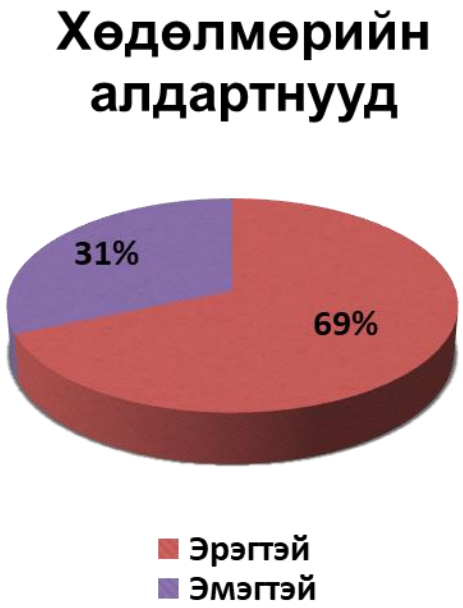

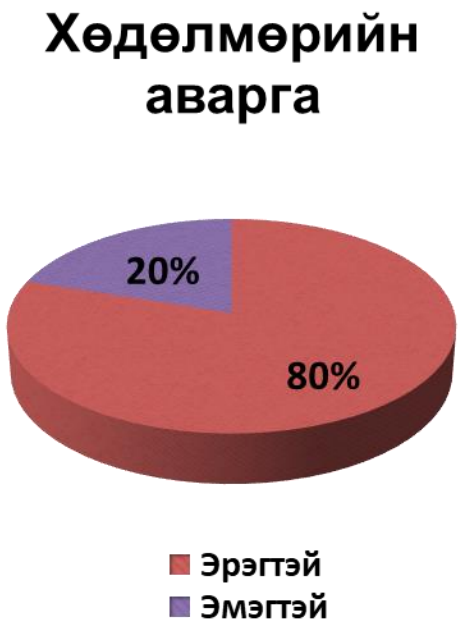

“Эрдэнэт үйлдвэр” ХХК ажилчдын (n=5900) ололт амжилт, 2010-2014 он

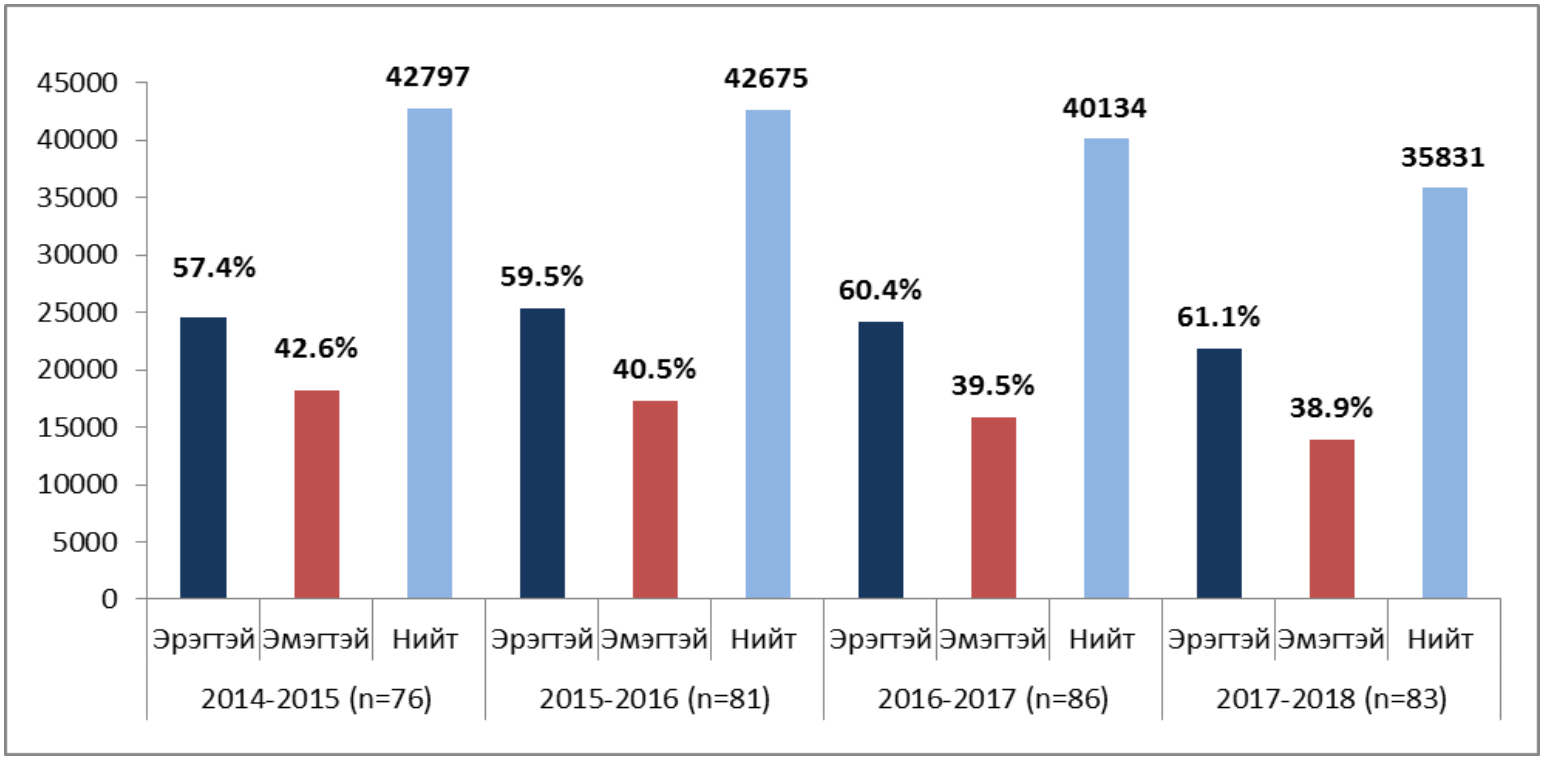

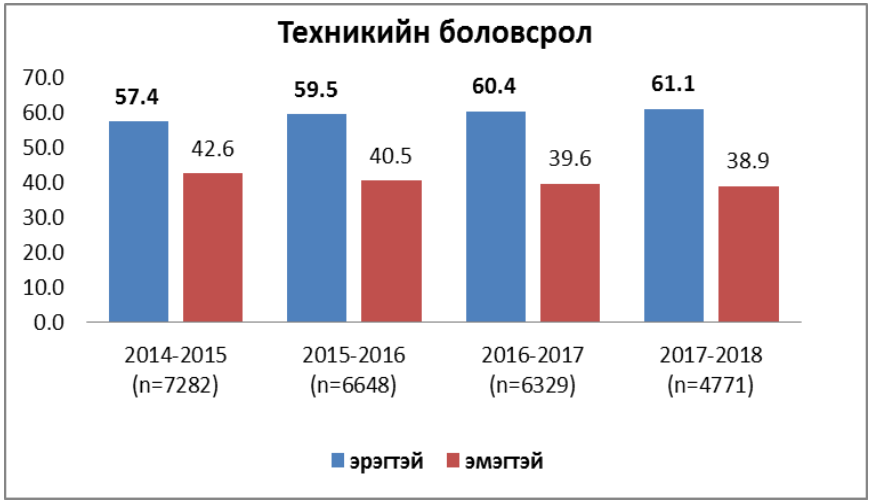

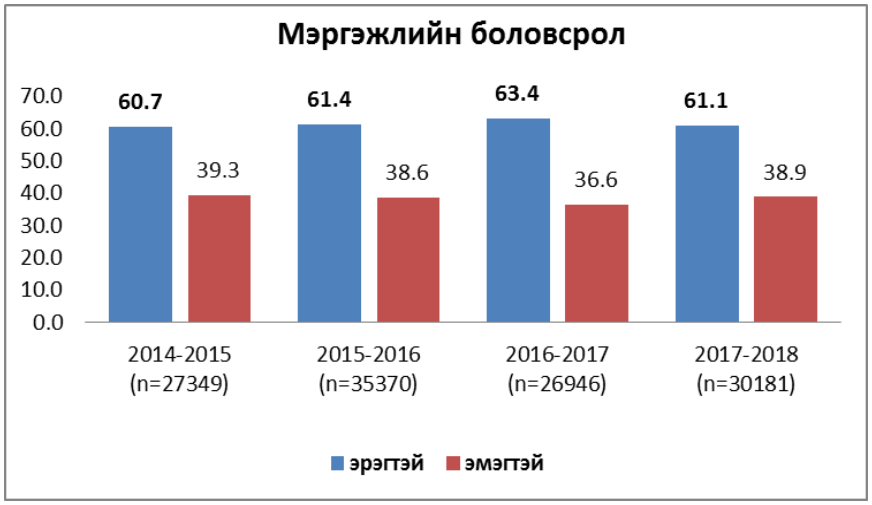

Зураг 6: Техникийн болон мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллагад суралцагчид, хүйсээр , 2014-2017

Эх сурвалж: Хөдөлмөр эрхлэлт, Статистикийн нэгдсэн сан, 2017

Зураг 6: Техникийн болон мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллагад суралцагчид, хүйсээр , 2014-2017

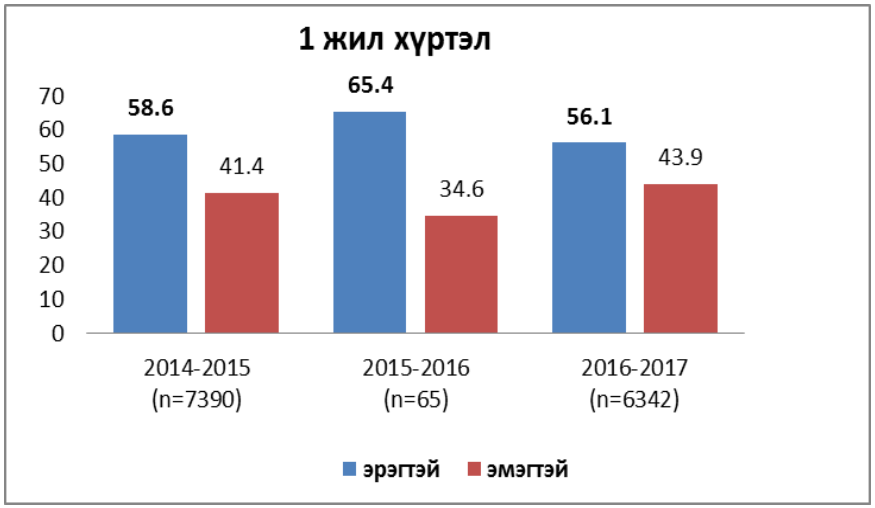

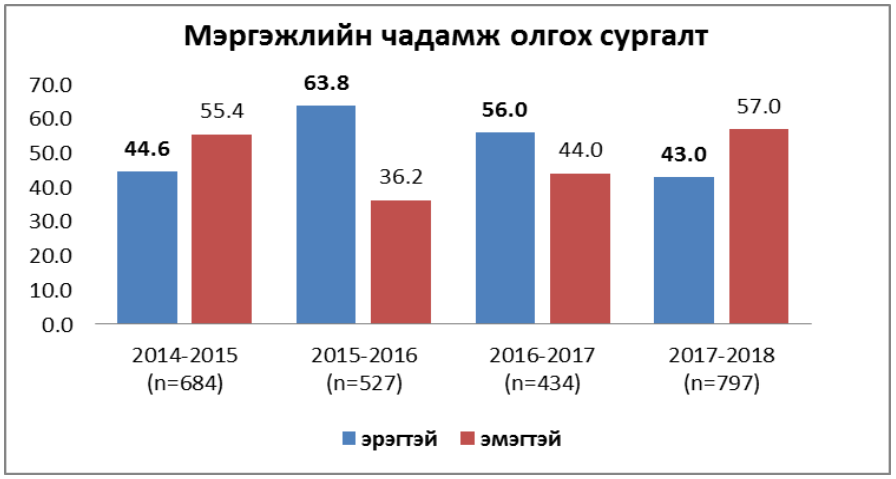

Эх сурвалж: Хөдөлмөр Нийгмийн Хамгааллын Яамны статистик, 2017

Зураг 6: Техникийн болон мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллагад суралцагчид, хүйсээр , 2014-2017

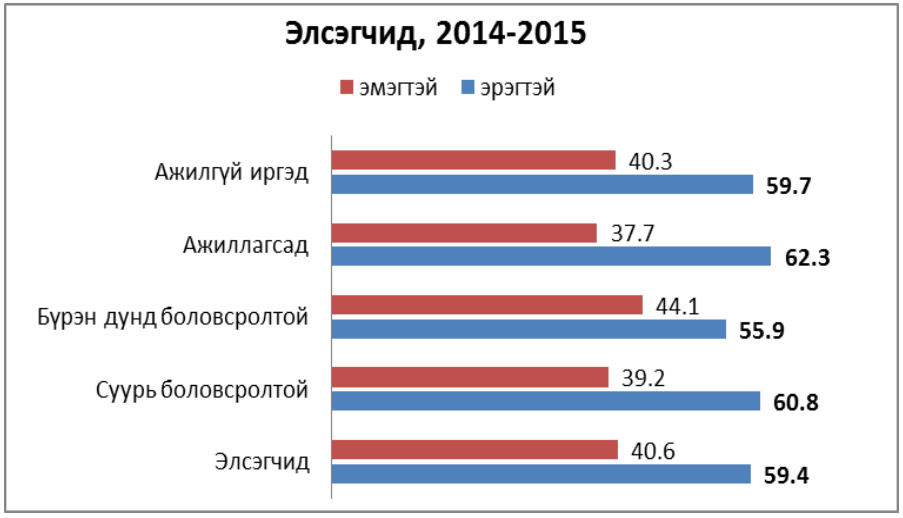

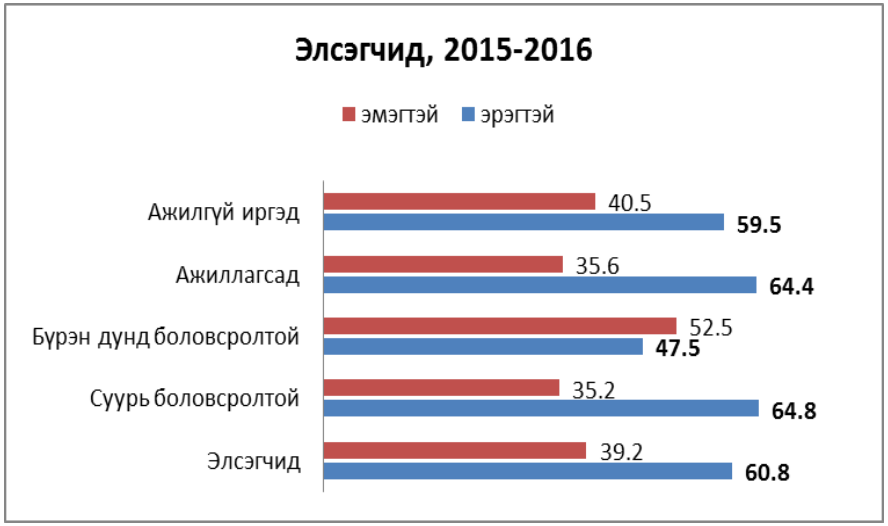

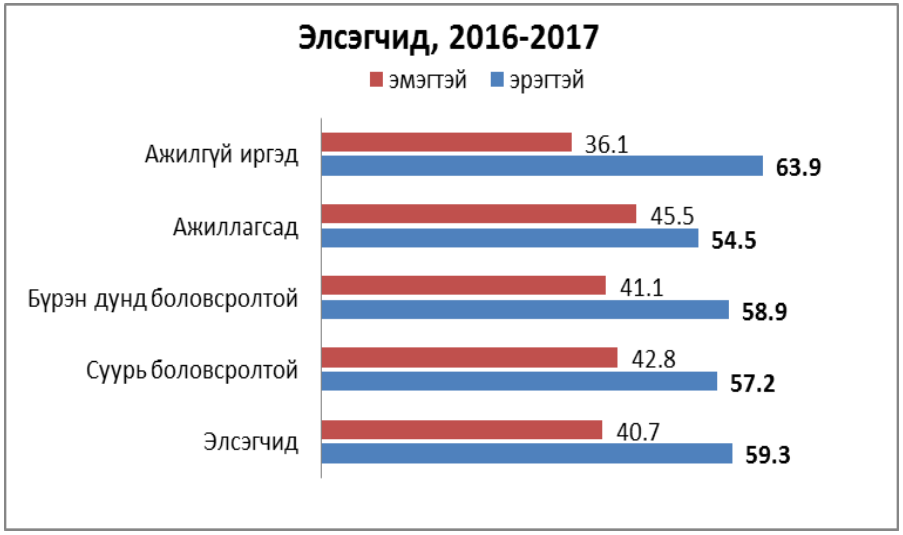

Эх сурвалж: Хөдөлмөр Нийгмийн Хамгааллын Яамны статистик, 2017

Зураг 6: Техникийн болон мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллагад суралцагчид, хүйсээр , 2014-2017

Эх сурвалж: Хөдөлмөр Нийгмийн Хамгааллын Яамны статистик, 2017

Эрэгтэйчүүд давамгайлсан байгаа нь...

Зарим улсад

Эрэгтэйчүүд илүү мэдлэг боловсролтой бөгөөд тэдний ур чадвар харьцангуй өндөр байдгаас эрэгтэйчүүд ажилладаг.

Нийтлэг ойлголт

Биеийн хүч, цаг хугацаа шаарддагаас эрэгтэйчүүд ажилладаг.

Хэвшмэл ойлголт

Жендэрийн хэвшмэл ойлголтоос үүдэн олборлох салбарын ажлыг эрэгтэйчүүдийн ажил үздэг.

Эх сурвалж: Дэлхийн банк, 2017. Олборлох салбар

Ц А Л И Н

Эрэгтэйчүүд цалингаа хэрхэн зарцуулдаг вэ?

Гэр бүлдээ зарцуулалт

Эхнэр, эрүүл мэнд, боловсролдоо шууд мөнгө зарцуулдаггүй.

Өндөр цалин эсвэл цалин нэмэгдэх

Тансаг хэрэглээгээ тэлж, түүнд илүү мөнгө зарцуулдаг.

Тансаг хэрэглээ...

Согтууруулах ундаа, тамхины хэрэглээ өсдөг.

Тансаг хэрэглээ

Биеэ үнэлэлт, мөрийтэй тоглоом, 2 дахь эхнэр авдаг.

Цалин өндөр байгаа нь

Ажиллах сонирхол байсаар байх болно.

Эх сурвалж: Дэлхийн банк, 2017. Олборлох салбар

Тоон үзүүлэлтүүдээс харахад эмэгтэй ажилчид маш цөөн, албан тушаал, цалин хөлс ялгаатай.

ЭМЭГТЭЙЧҮҮДИЙГ АЛАГЧИЛАХ БҮХ ХЭЛБЭРИЙГ УСТГАХ ТУХАЙ КОНВЕНЦ

Эмэгтэйчүүд нь эрэгтэйчүүдийн нэг адил бүхий л салбарт бүрэн оролцохыг аливаа улсын бүрэн бөгөөд цогц хөгжил, дэлхий нийтийн сайн сайхан, энх тайвны үйл ажиллагаанд тусгах бөгөөд хөдөлмөр эрхлэх тэгш боломжоор хангуулах, тэгш шан хөлс, адил үнэлгээтэй ажлын хувьд тэгш хандах, түүнчлэн ажлын чанарыг адил үнэлүүлэх эрхтэй.

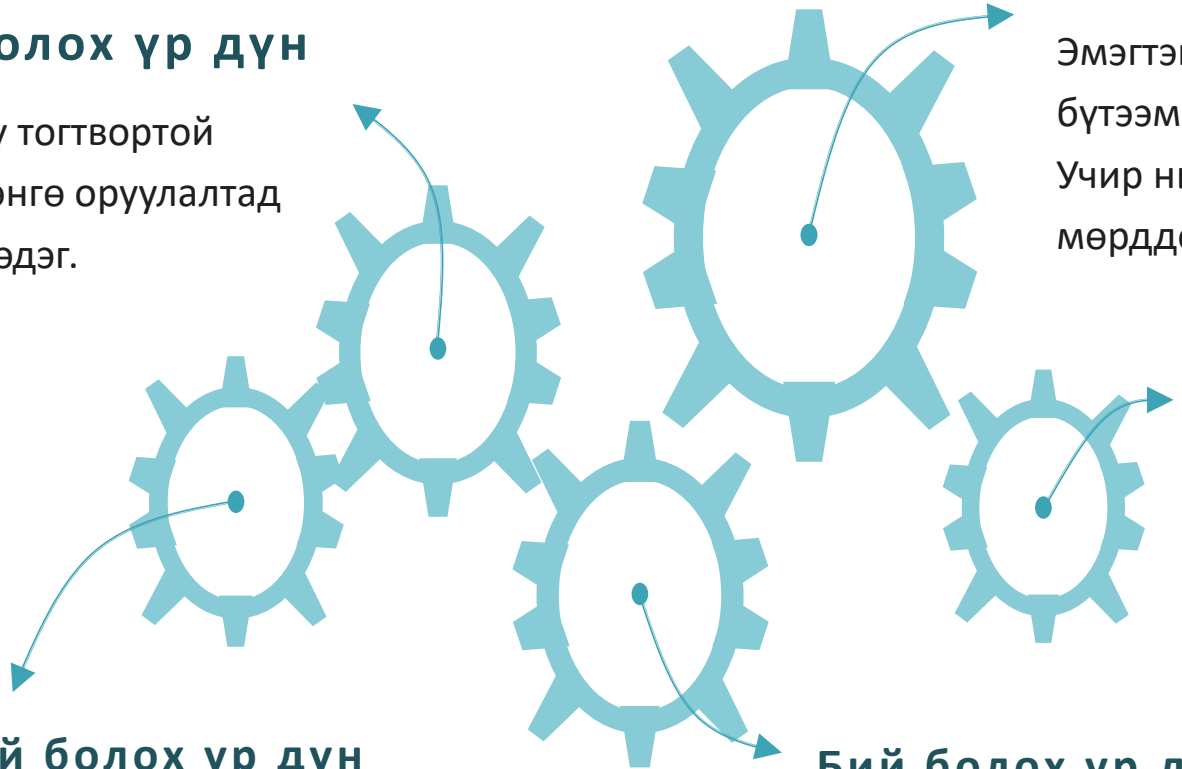
Эрдэс баялгийн салбарт эмэгтэйчүүдийг оролцуулахын АЧ ХОЛБОГДОЛ

Бий болох үр дүн

Илүү тогтвортой хөрөнгө оруулалтад хүргэдэг.

Бий болох үр дүн

Эмэгтэйчүүдийг ажилд авснаар бүтээмж өсч, зардал багасдаг. Учир нь тэд дүрэм журам сайн мөрддөг, зохицуулалтыг сахидаг.

Бий болох үр дүн

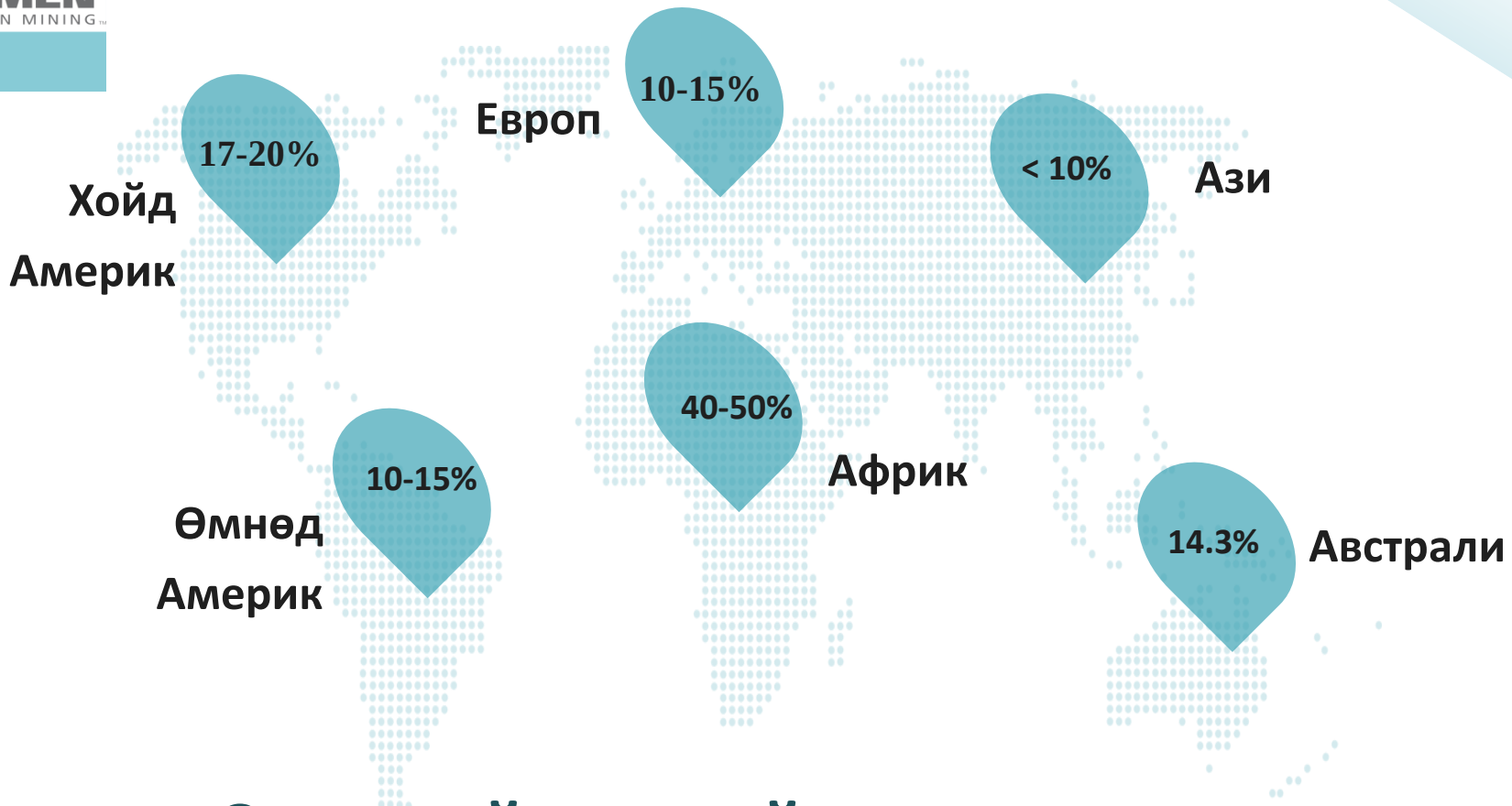
Нийгмийн үр өгөөжийг бий болгоно.

Бий болох үр дүн

Эмэгтэйчүүдийн эдийн засгийн чадавхийг орон нутгийн хөгжилд сайнаар тусгаж чадна.

Бий болох үр дүн

Жендэрийн мэдрэмжтэй байдал нь менежментийн үр ашгийг нэмэгдүүлдэг.

Эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь

Дэлхийд дунджаар 10% орчим эмэгтэйчүүд олборлох салбарт ажиллаж байна.

Дүгнэлт

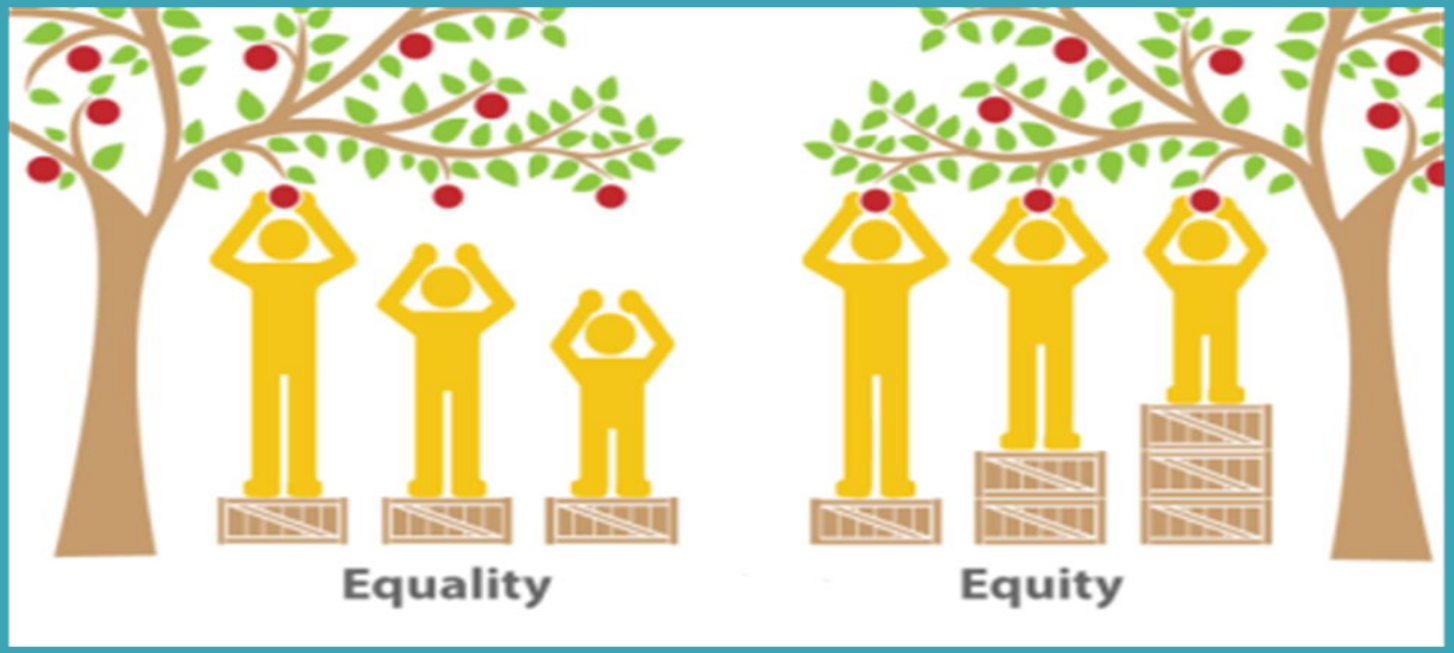
Эдийн засгийн өсөлтийг дэмжигч салбарын нэгд олборлох салбар зүй ёсоор багтдаг.

Эрэгтэй ажилчид эмэгтэй ажилчдаас 3-5 дахин их байна. Эрэгтэй ажилчдын цалин өндөр байна.

Эмэгтэй ажилчдыг нэмэгдүүлснээр олборлох салбарын эдийн засгийн үйл ажиллагаанд ашигтай байх боломжит гарц байна.

Жендэрийн мэдрэмжтэйгээр үйл ажиллагаа явуулах нь салбарын гүйцэтгэл болон нийгмийн хувьд өндөр үр өгөөжтэй.

Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах үзэл баримтлалыг хангах

Өнөөгийн байдлаар үйлдвэрлэл ашигтай байж болох ч түүнээс гарах үр дагавар, нийгмийн үр өгөөжийг бодолцон жендэрийн мэдрэмжтэйгээр эмэгтэй ажилчдыг бэлтгэх, ажлын байраар хангах, ажиллах нөхцлийг бүрдүүлэх шаардлагатай.

Ашигласан материал

1. Үндэсний статистикийн хороо, 2017. *Хөдөлмөрийн бүтээмж 2016*. http://www.1212.mn/BookLibraryDownload.ashx?url=3.Labor%20productivity.pdf&ln=Mn

2. Business Dictionary, 2017. *Extractive Industry. http://www.businessdictionary.com/definition/extractive-industry.html* Retrieved November 4, 2017.

3. World Bank, 2017. *Extractive Industries.* http://www.worldbank.org/en/topic/extractiveindustries/overview#1Retrieved November 4, 2017.

4. Үндэсний Статистикийн хороо, 2017. *Ажиллах хүчний судалгаа. 2012 http://www.1212.mn/BookLibraryDownload.ashx?url=brief_report_2017Q3.pdf&ln=Mn*

5. Уул уурхай дах эмэгтэйчүүд байгууллагын Монгол дахь салбар, 2016. *Монголын уул уурхайн салбар дах эмэгтэйчүүдийн оролцоо судалгааны урьдчилсан дүн.* http://www.businessdictionary.com/definition/extractive-industry.html

6. Дэлхийн банк, 2013. *Олборлох салбар дахь эмэгтэйчүүд нийтлэл* http://www.worldbank.org/en/topic/extractiveindustries/brief/gender-in-extractive-industries Retrieved November 4, 2017.

7. “Эрдэнэт үйлдвэр” ХХК https://www.erdenetmc.mn

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗАР

УУЛ УУРХАЙ ХҮНД ҮЙЛДВЭРИЙН ЯАМ

СЕСМИМ Т Ө С Ө Л

МОНГОЛ УЛСЫН ОЛБОРЛОХ САЛБАРЫН МЕНЕЖМЕНТИЙГ БЭХЖҮҮЛЭХ ТӨСӨЛ

Баярлалаа

Global Affairs Canada

Affaires mondiales Canada

The Asia Foundation